

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชนของจังหวัดสุโขทัย : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชนชาวปากน้ำ จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุของการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชนชาวปากน้ำ จังหวัดสุโขทัย ในปัจจุบันเพื่อใช้วิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อโลกทัศน์ทางการเมืองของชาวปากน้ำ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพราะเป็นการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์ วัฒนธรรม ความเชื่อ และความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมชุมชน ซึ่งไม่สามารถใช้ทฤษฎีใดเพียงทฤษฎีเดียวมาอธิบายได้ การนำแนวคิดทฤษฎีและระเบียบวิธีการวิจัย รวมถึงข้อมูลจากหลายสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเข้ามาศึกษาวิเคราะห์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ คติชนวิทยา มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา และการวิเคราะห์ด้วบท รวมถึงความเชื่อและศาสนา มาผสมผสานเพื่อศึกษาทำความเข้าใจกับโลกทัศน์ในบริบททางสังคมวัฒนธรรม (Social Culture) ในแง่ของการสะท้อนหรือภาพสะท้อนและปรากฏการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวข้องในด้านความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง การวิจัยจึงใช้วิธีวิจัยสนามด้วยการศึกษาข้อมูลในชุมชน โดยประยุกต์แนวทางการได้มาซึ่งข้อมูลในหลายลักษณะ และทำการวิพากษ์ข้อมูลหลัก 2 แหล่ง คือ

1. ข้อมูลจากเอกสารที่บอกเล่า, ศึกษา เรื่องราวเกี่ยวกับตำนานพระร่วง - คำสาปพระร่วง, คติความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรม, ประวัติศาสตร์ชุมชน/ท้องถิ่น, ประวัติศาสตร์สุโขทัย
2. ข้อมูลในภาคสนาม ต้องอาศัยข้อมูลทั้งที่เป็นเรื่องราวของความร่วมมือในการทำงาน วิถีชีวิต หรือภาพปรากฏการณ์ที่สะท้อนความเชื่อในเรื่องคำสาปพระร่วง และข้อมูลที่ไม่อาจหาได้จากการสังเกตการณ์แต่เพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยจึงต้องใช้วิธี การสัมภาษณ์ชาวบ้านในตำบลปากน้ำ ซึ่งจะใช้กระบวนการที่หลากหลายตามแต่สถานการณ์ ซึ่งวิธีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลด้านความคิดนี้ ได้ทำใน 2 แบบ ดังนี้คือ

1) แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 10 คน โดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนทั้งเก่าและปัจจุบัน และในกลุ่มผู้นำชุมชนนี้ ได้พยายามเจาะลึกไปยังผู้นำชุมชนเก่าที่ยังคงมีบทบาทเป็นผู้นำในปัจจุบันด้วย รวมทั้งทายาทของผู้นำเก่า ซึ่งมีบทบาทในช่วงที่เกิดความเปลี่ยนแปลงชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญของด้าน โครงสร้างพื้นฐานที่เกิดในพื้นที่ เพื่อให้เห็นภาพความคิดที่เคลื่อนไหวจากอดีตมาสู่ปัจจุบันได้ และกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน ทั้งที่ไม่ได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน และเป็นผู้นำตามธรรมชาติ

2) แบบสัมภาษณ์กลุ่มสนทนาย่อย ในการสนทนากลุ่มย่อยนี้ ได้อาศัยการสนทนาทั้งกลุ่มเครือญาติ และกลุ่มสนทนาตามแต่สถานการณ์ ไม่สามารถจำเพาะเจาะจงได้ว่าเป็นใคร หรือเกี่ยวข้องกับอย่างไรบ้าง ดังนั้นจึงเป็นการร่วมสนทนาโดยมิได้นัดหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสามส่วนเชื่อมโยงกัน นั่นคือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์แบบไม่แยกจากการเก็บข้อมูล เพราะระหว่างนั้น อาจมีบางประเด็นที่ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม จึงใช้วิธีประมวลและใช้กรอบคิดในการวิเคราะห์พร้อมกับการเก็บข้อมูล เพื่อสามารถเพิ่มเติมข้อมูลอย่างทันเหตุการณ์ในกรณีทีประเด็นการศึกษายังไม่เพียงพอ ส่วนที่สาม เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีรวบรวมและประมวลข้อมูลจากการบันทึกของผู้วิจัยเอง หลังจากนั้นจึงโยงเข้ากับผลการวิเคราะห์ในการสองส่วนแรก และกรอบคิดการวิจัย เพื่อสรุปประเด็น

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษากฎหมาย และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาคิดความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง อันมาจากเรื่องเล่า/ตำนาน/นิทานเกี่ยวกับพระร่วงอันเป็นเรื่องราวที่มีที่มาจากความเชื่อของผู้คนชาวสุโขทัยว่าพระร่วงเป็นผู้มีบุญ มีวาจาสิทธิ์ และมีความเป็นมนุษย์ที่เหนือกว่ามนุษย์ในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นที่มานอันกำเนิดจากมนุษย์ผู้เป็นกษัตริย์กับนางนาค ธิดาของเจ้านครราชใต้นาคาล สถานที่กำเนิด บนเขาหลวง อันเป็นยอดเขาที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพบูชาของชาวสุโขทัย วิธีการกำเนิด ซึ่งใช้การสำรอกออกมาเป็นไข่ แล้วฝากไข่ไว้กับเทวดา แต่มีคางคกมากินไข่ ไข่กำเนิดพระร่วงจึงอาศัยท้องของคางคกเป็นที่พุ่มปกก่อนจะเป็นตัว หรือแม้แต่การดำรงชีวิตระหว่างที่ตากับยายเก็บคางคกมาที่บ้าน พระร่วงก็สามารถถอดร่างคางคกเพื่อมาดำรงชีวิตอย่างมนุษย์ และกลับเข้าสู่ร่างคางคกตามที่ต้องการได้ เป็นต้น

จากการสำรวจสถานภาพความเป็นมาของพระร่วงพบปรากฏในเอกสารคำให้การชาวกรุงเก่า จุลลยุทธการวงศ์ และพงศาวดารเหนือ กล่าวถึงกำเนิดพระร่วง ประวัติความเป็นมาและ เป็นไปที่ปรากฏเป็นความเชื่อโดยทั่วไปของคนไทย และคุณลักษณะพิเศษเหนือมนุษย์ ที่โดดเด่น คือ การมีวาจาสิทธิ์ กล่าวสิ่งใดเป็นสิ่งนั้น ซึ่งคล้ายกับเรื่องราวในนิทานปรัมปราในแถบตะวันตก ที่ กล่าวถึงความมหัศจรรย์ ความเหนือธรรมชาติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเสก มีเวทมนต์ คาถา สามารถ เสกมนุษย์ให้กลายเป็น สัตว์ สิ่งของได้ เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระร่วงสุโขทัย พระร่วงอรุณ กุมารเมืองสวรรคโลก และยังเป็นเรื่องราวบอกเล่าไปในทิศทางเดียวกันกับ ตำนานพระร่วงที่มาจาก เรื่องเล่าของชาวบ้านปากน้ำ และชาววัฒนธรรมพระร่วงสุโขทัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คติความเชื่อ เรื่องในเรื่องคำสาปพระร่วงนั้นเป็นวัฒนธรรมของผู้คนแถบนี้อย่างชัดเจน และได้ถูกนำไปเป็นส่วน หนึ่งของวัฒนธรรมไทย ในนามประวัติศาสตร์ชาติไทย

และเมื่อชุมชนแห่งความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงอย่างบ้านปากน้ำ จังหวัดสุโขทัย อัน เป็นตัวแทนชุมชนกรณีศึกษา คติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง ที่ปรากฏในวัฒนธรรมสุโขทัย ซึ่ง เป็นชุมชนที่ยังคงมีปรากฏการณ์ของความเชื่อจากตำนานปรัมปราอยู่ในชุมชนอยู่ในวิถีชีวิตชาว ชุมชนบ้านปากน้ำอย่างปกติเช่นเดิมแต่เก่าก่อน แม้ว่าเวลาจะผ่านมานานสักเพียงใดก็ตาม และแม้ว่า เรื่องราวจากตำนานปรัมปราดังกล่าวจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีความจริงมากน้อยสักเพียงใด ความ สงสัยและความน่าสนใจในประเด็นดังกล่าว จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัยในครั้งนี้ ว่าเป็นเพราะ เหตุใดคติความเชื่อจากตำนานปรัมปราเรื่องคำสาปพระร่วงจึงยังคงสามารถปรากฏตัว และยังคงมี บทบาทและความหมายอยู่ในชุมชนในยุคปัจจุบันได้

1.1 บันทึกเรื่องต้นฉบับเรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเนื้อหาอันเกี่ยวข้องกับพระร่วง : สถานภาพความเป็นมา กำเนิด ความหมาย รูปแบบและพัฒนาการของความเชื่อ และวาทกรรมเรื่องพระร่วง ที่ สามารถนำไปสู่ เรื่องคำสาปพระร่วงได้ ว่าคำสาปพระร่วง ถือกำเนิดมาได้อย่างไร มีความหมายและ รูปแบบอย่างไร อีกทั้งเรื่องพัฒนาการของความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงเป็นอย่างไรพบว่ามีการ ศึกษารวบรวมของพระร่วงอย่างมากมาย โดยส่วนมากเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ ซึ่งจะพบได้ จากหลักฐานทางวรรณกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น พงศาวดารเมืองเหนือ พงศาวดารโยนก หนังสือ คำให้การชาวกรุงเก่า ชินกาลมาลีปกรณ์ จุลลยุทธการวงศ์ ไตรภูมิพระร่วง/ไตรภูมิภูคา และจาก ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากคำบอกเล่าต่อๆ กันมาของคนในชุมชน สุโขทัย ซึ่งมีทั้งที่แต่งเป็นกาพย์ กลอน และร้อยแก้ว และต่างยุคต่างสมัยกัน แม้ในปัจจุบันเองก็ยังมี การตีพิมพ์เรื่องราวของพระร่วง ออกมาเป็นสำนวนต่างๆ กันไป ทั้งในรูปแบบนิทานกึ่งประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ไทย

เกี่ยวกับเมืองเก่ากรุงสุโขทัย ตำนานกษัตริย์กรุงเก่า ซึ่งจะมีเรื่องราวของพระร่วงเจ้าเป็นส่วนสำคัญของเนื้อหาดังกล่าว

ในงานวิจัยครั้งนี้ จึงหยิบเรื่องราวที่สามารถบอกเล่าที่มา/สถานะของพระร่วง เพื่อนำมาวิเคราะห์กระบวนการประกอบสร้างตัวตน เน้นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบในตัวบท และพุ่งเป้าไปที่นัยยะเชิงคติความเชื่อ (นพพร ประชากุล, 2552 : คำนำ 19-20) โดยเป็นการทำความเข้าใจความคิดที่ซ่อนอยู่ในตัวบทเรื่องเล่าเรื่องคำสาปพระร่วง ที่มีผลต่อการสร้างความหมายและบทบาทของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงในสังคมชาวสุโขทัย โดยแบ่งงานเขียน/วรรณกรรม (ตัวบท) เกี่ยวกับพระร่วง ตำนานพระร่วง และที่มาของพระร่วง ในที่นี้จึงแบ่งงานเขียนออกเป็น 2 ประเภท คือ 1.งานเขียน/วรรณกรรมนอกพื้นที่ชุมชนบ้านปากน้ำ อันได้แก่ งานเขียนประเภทพงศาวดารต่างๆ งานเขียนทางประวัติศาสตร์ชาติไทย และ 2. งานเขียนที่มาจากคำบอกเล่า/วรรณกรรมมุขปาฐะในพื้นที่ชุมชนบ้านปากน้ำ อันได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อใช้เปรียบเทียบวิเคราะห์

ซึ่งงานเขียนประเภทแรก งานเขียน/วรรณกรรมนอกพื้นที่ชุมชนบ้านปากน้ำ ประกอบไปด้วย งานเขียน จำนวน 10 ชุด/ฉบับ ดัง

1. นี้นงสวาทารเหนือ จากประชุมพงศาวดาร เล่ม 1 (ประชุมพงศาวดาร ภาค 1 ตอนต้น) (2506) เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ว่าด้วยตำนานการสร้างเมืองศรีสัชชนาลัย เมืองสวรรค์โลก เมืองสุโขทัย การสถาปนาพระพุทธชินราช กระทั่งการสร้างเมืองอยุธยาขึ้น โดยพระเจ้าอู่ทอง นับเป็นเอกสารที่ถูกอ้างถึงมากที่สุดเมื่อนับจากการต้องเล่า/เขียนเรื่องราวในโบราณกาล เรื่องเล่า/นิทาน/ตำนาน ปรัมปราโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับพระร่วง

2. หนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า ซึ่งตีพิมพ์ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 66 (2455) เป็นเอกสารบอกเล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะช่วงอาณาจักรอยุธยา และในส่วนเรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วงนั้น ได้ถูกเรียบเรียงเพื่อให้เรื่องราวของพระร่วงมีที่มาที่ไปที่ไม่วกวน ดูซ้ำไปมา เมื่อถูกเรียบเรียงขึ้นอีกครั้งทำให้เรื่องราวของพระร่วงน่าเชื่อถือ เพราะได้เรียงลำดับเหตุการณ์เรื่องราวอย่างเป็นเหตุเป็นผลกัน

3. จุลยุทธการวงศ์ (ฉบับความเรียง) โดยสมเด็จพระพนรัตน์ (แก้ว) พิมพ์ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 66 เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าคล้ายตำนาน เล่าเรื่องกำเนิดพระร่วงสุโขทัย เรื่องของมอญน้อยมะกะโทผู้มีวิเศษเมลิศพันธุศักดิ์ด้วยเบียดเดียว

4. พงศาวดารลาวเฉียง ซึ่งต่อมาเรียก "พงศาวดารโยนก" (2441-2442) โดย พระยาประชากิจกรจักร เป็นเรื่องราวในอดีตของชาติไทย ในส่วนของล้านนา ตั้งแต่พระยาเมงราย พระยาจำเมือง พระร่วง ก่อตั้งเมือง และเรื่องราวเมื่อต้องถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทย

5. ชินกาลมาลีปกรณ์ (2060) โดย พระรัตนปัญญาเถระ นับเป็นวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ เล่ม 4 หมวดศาสนจักร พระรัตนปัญญาเถระ ชาวล้านนา ได้แต่งขึ้น เป็นภาษาบาลีระหว่าง พ.ศ. 2060-2071 สำหรับหนังสือเรื่องชินกาลมาลีปกรณ์ ได้รวบรวมความสำคัญไว้ 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ ได้กล่าวถึง ประวัติของพระพุทธเจ้า คือ พระสมณโคดมไว้อย่างละเอียด ประการที่สอง กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของแคว้นล้านนา จึงเป็นหนังสือที่ให้ความรู้ ความเข้าใจทั้งด้านพุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองควบคู่กันไป

6. เรื่องพระร่วงเมืองสุโขทัย (2523) พระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวพระร่วงเมืองสุโขทัย เมื่อครั้งกรุงสุโขทัยเป็นใหญ่ ก่อนเกิดกรุงศรีอยุธยา ก่อนจะมาเป็นเมืองไทยอย่างเช่นปัจจุบันนี้ โดยผ่านการอ้างอิงพงศาวดารต่างๆ แม้ของพงศาวดารของประเทศที่ใกล้เคียง เช่น พงศาวดารมอญ พงศาวดารลานนาเชียงใหม่ เพื่อยกย่องถึงควมมีบุญญาภิหาร และฤทธิ์เดชเลิศล้ำพระเจ้าแผ่นดินที่ได้ครองเมืองไทยมาแต่ก่อน

ซึ่งเอกสารในลำดับ 1-6 นี้ นับว่าเป็นเอกสารสำคัญของทางรัฐไทย มีไว้เป็นหลักฐานสำหรับการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทย

7. หนังสือนิทานพระร่วง ของกรมศิลปากร (2526) ที่ได้รวบรวมนิทานเรื่องพระร่วง ในสมัยรัชกาลที่ 1 อันประกอบไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วงที่กล่าวไว้ในเอกสารต่างๆ หลายเรื่อง ซึ่งมีหลายเรื่องที่เป็นแหล่งเดียวกับเอกสารในลำดับ 1-6 ข้างต้น ซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วงอยู่ 23 เรื่อง การรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วงทั้งหมดนำมาไว้ในที่เดียวกัน คือ หนังสือนิทานเรื่องพระร่วง ผู้รวบรวมคือกรมศิลปากร ได้แสดงเจตนาแล้วว่าเพื่อให้เกิดการอ่านเปรียบเทียบได้ง่าย และอาจใช้เป็นคู่มือของท่านผู้รู้ที่จะเรียบเรียงเป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติกษัตริย์ไทยในราชวงศ์พระร่วงต่อไปในภายหน้าได้โดยสะดวก (กรมศิลปากร, 2526 : คำนำ) แต่หากมองและวิเคราะห์ด้วยทบทวนในเจตนาและความมุ่งหมายของผู้รวบรวมหนังสือนิทานเรื่องพระร่วงแล้ว จะพบว่า เรื่องราวตั้งแต่ลำดับแรกคือสุภายิตพระร่วงหรือบัญญัติพระร่วง นั่นคือ คำสอนพระร่วง ลึกลงไปกว่าคำสอน คือสิ่งที่ผู้ปกครองต้องการให้ผู้ได้ปกครอง(ประชาชน) มีวิถี แนวทางประพฤติปฏิบัติตน ในครรลองที่ถูกที่ควร ซึ่งความที่ถูกที่ควรคือเพื่อให้ง่ายต่อการปกครองและการอยู่ร่วมกันภายใต้มาตรฐานสังคมเดียวกัน จวบจนเรื่องราวที่เป็นความเชื่อในท้องถิ่น เรื่องเล็กๆ ไม่ว่างจะเป็นข่าวตอกพระร่วง ไม้ชำระพระร่วง โขกพระร่วงลงดาบ หรือปลาพระร่วง อันเป็นเรื่องราวความเชื่อเพื่ออธิบายธรรมชาติตามภูมิประเทศแถบนั้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้จึงเป็นเพียงส่วนประกอบเพื่อให้เรื่องราวที่มีบทบาทใหญ่อย่างสุภายิตพระร่วงหรือบัญญัติพระร่วง มีความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นเมื่อเทียบหนังสือนิทานเรื่องพระร่วงของกรมศิลปากร จึงเปรียบเทียบ

พงศาวดารเหนือที่หยิบเอาทุกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตกาลมารวบไว้ในที่เดียวกัน เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการอ่าน แต่ทำให้ผู้อ่านสับสน เพราะเชื่อมโยงอย่างไร เรื่องราวต่อเนื่องกันอย่างไร นั้นเป็นหน้าที่ของผู้อ่าน

8. ไตรภูมิพระร่วง หรือ ไตรภูมิภคกถา กล่าวกันว่าเป็นพระราชนิพนธ์ในพระศรีสุริยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) แห่งกรุงสุโขทัย ได้มีการจัดพิมพ์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2455 ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดของไทย มีวัตถุประสงค์ในการนิพนธ์ซึ่งปรากฏในบานแพนกเดิม และในตอนท้ายสุดของ ไตรภูมิพระร่วง “เพื่อมีอรรถพระอภิธรรมและจะใคร่เทศนาแก่พระมารดาท่าน อนึ่งจะใครจาริกพระอภิธรรมโสด”(ไตรภูมิพระร่วง, 2516, น.11) และบางตอนเรียบเรียงขึ้นเพื่อปกครองสุโขทัยทางอ้อมโดยผ่านทางความเชื่อทางศาสนา ก่อนหน้าที่จะมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นใช้บังคับ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2540, น. 222)

สุภายิตพระร่วง หรือบัญญัติพระร่วง (2508) ฉบับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ จะเห็นได้ว่า สุภายิตพระร่วงหรือบัญญัติพระร่วงฉบับนี้มีชื่อเดียวกับฉบับที่บันทึกอยู่ในหนังสือนิทานเรื่องพระร่วง แต่มีที่มา/ผู้นิพนธ์ต่างกัน แต่จะเห็นได้ว่าสุภายิตพระร่วงหรือบัญญัติพระร่วงมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อเป็นคำสอน คติเตือนใจคน

9. หนังสือประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่บอกเล่าเรื่องราวของพระร่วงอันเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ เช่น ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย (2519) ของสินชัย กระบวนแสง สุโขทัยเมืองพระร่วง (2531) ของพิเศษ เจียจันทร์พงษ์ แผ่นดินพระร่วง แสงทองแรกของชนชาติไทยในอุษาคย์ (2554) ของ เอกวุฒิ วงศ์มัลลย์ และ พระร่วง (2553) อุทัย ไชยานนท์ คติความเชื่อเรื่องพระร่วงในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2325-2468) (2535) วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ของสมศรี ชัยวิมลชา เป็นต้น

10. งานเขียนจากการบอกเล่า/วรรณกรรมมุขปาฐะ ประกอบด้วย งาน 2 ส่วน ส่วนแรกคืองานจากการสัมภาษณ์ผู้คนในพื้นที่บ้านปากน้ำ และส่วนที่ 2 งานเขียนที่มาจากการบินที่ไว้เป็นประวัติศาสตร์ชุมชน ดังนี้

ส่วนแรก เรื่องเล่าจากคติความเชื่อเรื่องพระร่วงจากปากคำของชาวบ้าน (สัมภาษณ์ชาวบ้าน บ้านนาต้นหลวงและบ้านวังตาเลน กลุ่มย่อย 5-6 คน เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2554) โดยช่วยกันทบทวนการความทรงจำแล้วเล่าว่าตำนานเกี่ยวกับพระร่วงมีอยู่หลายตำนาน โดยมีตำนานหนึ่งเล่าว่า...เมืองสุโขทัยเป็นเมืองเก่า เป็นเมืองพระร่วง พ่อขุนรามคำแหงเป็นพ่อพระร่วง ยกทัพไปรบข้าศึก ในระหว่างไปทัพได้กับนางนาคจนตั้งครรภ์ พ่อขุนรามให้ฝาคาดเอาเอาไว้เป็นประจักษ์พยานสัญญาว่าจะกลับมาหา นางนาคคอยอยู่ที่ไม่เห็นพ่อขุนรามกลับมา จนท้องแก่ จึงไปคลอดพระ

ร่วงทิ้งไว้บนยอดเขาหลวง ซึ่งสูงมาก ในสมัยก่อน ใครๆ ก็ขึ้นไปไม่ถึง นางนาคเอาผ้าคาดเอวของพ่อขุนรามผูกทำเปลให้และตัวเองก็กลับไป

เรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วงอันเป็นเรื่องราวที่มีที่มาจากความเชื่อของผู้คนชาวสุโขทัยว่าพระร่วงเป็นผู้มีบุญ มีวาจาสิทธิ์ และมีความเป็นมนุษย์ที่เหนือกว่ามนุษย์ในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นที่มาอันกำเนิดจากมนุษย์ผู้เป็นกษัตริย์กับนางนาค ธิดาของเจ้านครราชสีมาใต้บาดาล สถานที่กำเนิด บนเขาหลวง อันเป็นยอดเขาที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพบูชาของชาวสุโขทัย วิธีการกำเนิด ซึ่งใช้การสารออกออกมาเป็นไข่ แล้วฟักไข่ไว้กับเทวดา แต่มีคางคกมากินไข่ ไข่กำเนิดพระร่วงจึงอาศัยท้องของคางคกเป็นที่ฟักฟักก่อนจะเป็นตัว หรือแม่แต่การดำรงชีวิตระหว่างที่ตากับยายเก็บคางคกมาที่บ้าน พระร่วงก็สามารถถอดร่างคางคกเพื่อมาดำรงชีวิตอย่างมนุษย์ และกลับเข้าสู่ร่างคางคกตามที่ต้องการได้ เป็นต้น

ตำนานความเชื่อเรื่องพระร่วงจากการเล่าของชาวบ้านและพงศาวดารเมืองเหนือ นั้นมีความคล้ายคลึงกัน เหมือนกับว่ามีการถ่ายทอดเรื่องราวผสม คลุกเคล้าให้เกิดความลงตัวตามเวลา ตามสถานที่ และผู้เล่าเรื่อง จึงทำให้เรื่องเล่าความเชื่อพระร่วงมีความคล้ายคลึงกัน ก่อนไปทางเหมือนกันอย่างมาก กล่าวคือ โครงเรื่องจะเหมือนกัน มีแตกต่างกันแต่เพียงรายละเอียดปลีกย่อย และสำนวน ภาษาที่ใช้ในการเล่าเรื่อง อันเป็นภาษาพูดของชาวบ้าน โดยเอกสารเรื่องเล่าดังกล่าวได้ให้ภาพลักษณ์ของพระร่วงในลักษณะของผู้นำหรือวีรบุรุษทางวัฒนธรรม (Culture hero) โดยแสดงลักษณะของผู้มีฤทธิ์ ผู้มีอำนาจ มีความรู้ความสามารถ โดยมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน ตลอดจนแสดงให้เห็นในลักษณะของ "ภูมินาม" ในสถานที่ต่างๆ ตามเรื่องเล่าและคติความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา

ส่วนที่ 2 เป็นงานเขียนจากบันทึกประวัติหมู่บ้านปากน้ำ (มปพ.) มีการบันทึกคำบอกเล่าของชาวบ้านในเรื่องพระร่วง เล่าไว้หลากหลายตำนาน ที่เอ่ยกล่าวถึงกำเนิดของพระร่วงอันมีความสัมพันธ์กับเมืองสุโขทัย มีบันทึกตำนานพระร่วงไว้จำนวน 6 สำนวน แต่จากการวิเคราะห์พบว่าโครงสร้างของเรื่องเล่าเหมือนกันคือ พระร่วงวิ่งเข้ามาทางบ้านปากน้ำ เชื่อกว่าเกิดขาด จึงออกตามหา เที้ยวไล่ถามหา และหิวน้ำ แต่ชาวบ้านปากน้ำ ไม่มีใครบอก และแถมยังไม่ให้น้ำพระร่วงดื่มอีก พระร่วงจึงสาปไม่ให้ชาวบ้านปากน้ำทำอะไรร่วมกันได้สำเร็จ

จากการสำรวจสถานภาพความเป็นมาของคำสาปพระร่วงพบว่า คำสาปพระร่วงนั้นสัมพันธ์โดยตรงกับความเป็นมา กำเนิดของพระร่วง ซึ่งคำสาปพระร่วง หรือวาจาสิทธิ์ของพระร่วง (ในบางสำนวน) เป็นสัญลักษณ์หรือคุณสมบัติสำคัญของพระร่วง ทั้งจากประวัติศาสตร์วรรณคดีไทย และท้องถิ่น ดังนั้นการอ่านวรรณกรรม เรื่องเล่า หรือนิทานเรื่องเหล่านี้แล้วจะกล่าวว่ามีเรื่องที่เกิดขึ้นจริง จึงไม่ใช่ประเด็นที่น่าสนใจอีกต่อไป เพราะหน้าที่ของเราไม่ใช่เพียงแค่

บอกว่า นี่เป็นเรื่องเหลวไหล แต่เราจะต้องเชื่อถือว่ามันเป็นเรื่องสำคัญและถามคำถามต่อ ว่าเหตุใดจึงต้องเป็นพระร่วงและคำสาปพระร่วง

1.2 คำสอนของพระร่วง : คำสาปพระร่วงคือธรรมชาติ

คำสอนของพระร่วง หรือที่ปรากฏในสังคมชาวบ้านว่าคำสาปพระร่วงนั้น แท้จริงแล้วก็คือความเป็นธรรมชาติ ทั้งธรรมชาติในความเป็นมนุษย์ ธรรมชาติของธรรมชาติต่างๆ ที่มนุษย์จะต้องเผชิญหน้า และรับมือ พร้อมปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเข้าใจยอมรับในธรรมชาติได้ ไม่ว่าจะเป็นสภาพภูมิศาสตร์ แม่น้ำ ภูเขา ดิน หิน ทราย สภาพภัยพิบัติอันเกิดจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น น้ำท่วม น้ำแล้ง ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ก่อนมนุษย์จะกำเนิด เมื่อมนุษย์จะต้องดำรงอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นอนิจจัง จึงต้องมีการเรียนรู้ เพื่อเข้าใจ หากำตอบให้กับธรรมชาติ เพื่อให้ตนเองและสังคมดำรงอยู่ได้ ผ่านกระบวนการคิด ค้นหาวิธีการต่างๆ สูการเป็นสังคมชุมชนที่มีวิบุรุษอย่างพระร่วง เพื่อเป็นผู้ไขปัญหาให้กับชีวิต สังคมชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ ที่แสดงออกมาผ่านเรื่องเล่า/ตำนานเป็นสัญลักษณ์ เรื่องการसानชะลอมไถ่น้ำ เพื่อเป็นการส่งส่วยให้กับพระเจ้ากรุงกัมพูชา และชะลอมที่ห่อหุ้มพระร่วงให้รอดพ้นจากภัยอันตรายในป่า เพื่อมาอยู่ในหมู่บ้านเพื่อรอวันเติบโตกับตายายผู้सानชะลอมไถ่น้ำให้พระร่วงกลับบ้าน เพราะไม่ว่าจะอุ้มหรือห่อหุ้มด้วยผ้า ไช้พระร่วง ก็ยังคง หล่น ร่วง ไม่ยอมให้หยิบไปได้ง่ายตายนัก จนต้องทำการसानชะลอมรองรับไช้พระร่วงไว้เดินทาง การแก้ปัญหาแบบการปกครอง จากการเป็นเมืองขึ้น สูการเป็นเมืองเอกภาพ ไม่ขึ้นกับกรุงกัมพูชาอีกต่อไป การก่อสร้างแปงเมือง การสร้างปราสาท ล้วนแล้วแต่จ่ายตาย เพียงเพราะความมีบุญญาธิการของพระร่วงเจ้า ผู้มีวาจาสิทธิ์ และคือผู้สาป จนกลายเป็นอนิหารต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาทุกอย่างให้สำเร็จลุล่วงไป ซึ่งความสามารถทำสิ่งยากให้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้นั้น หนทางหนึ่งคือการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน/สังคม และเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์คือ เมื่อเกิดความเชื่อมั่นศรัทธา และคิดว่าทำได้ ก็ย่อมสามารถจะทำได้ แม้ว่าจะต้องใช้เวลานานสักเพียงใด หรือจะเป็นเรื่องราว ความยากในระดับไหนก็ตาม

ส่วนคำสอนของพระร่วงสู่รัฐไทยและสังคมไทยนั้น โดยการมองผ่านงานไตรภูมิพระร่วง หรือไตรภูมิภค ซึ่งกล่าวกันว่า เป็นพระราชนิพนธ์ในพระศรีสุริยพระมหาธรรมราชา ที่ 1 (พญาลิไท) แห่งกรุงสุโขทัย ได้มีการจัดพิมพ์ครั้งแรกในงานพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประสานศรีโส และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประไพศรีสะอาด เมื่อ พ.ศ. 2455 ในบานแพนท และสุภชาติพระร่วงหรือบัญญัติพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในงานเขียนกลอนบทละครเกี่ยวกับพระร่วง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นงานที่บอกเล่าเรื่องราวของพระร่วง ว่าเป็นกษัตริย์ในประวัติศาสตร์ชาติไทยที่มีความ

เป็นอุดมคติสูงมาก จึงควรเป็นต้นแบบในการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน
ยิ่งนัก

1.3 บทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชน ชาวปากน้ำ

จากการศึกษาพบว่า ในชุมชนบ้านปากน้ำจะกล่าวเอ่ยถึง คำสาปพระร่วงเมื่อได้เกิด
เหตุการณ์ สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ของความแตกแยก ความไม่ลงรอยกัน ความแตกต่างกัน
ทางความคิด ในการยกเลิกหรือไม่สามารถดำเนินการต่อในกิจกรรม/กิจการ/โครงการบางอย่างของ
ชุมชนนับตั้งแต่ในอดีตตราบจนปัจจุบันนี้ อย่างเช่น การตั้งวงดนตรี-วงลิเกในอดีตบ้านปากน้ำมีวง
ดนตรีครบมือ กำลัง โด่งดังได้รับความนิยม แต่ก็ต้องมีอันเลิกวงไปกลางคัน เพราะว่าพระร่วงได้
สาปไว้ และหลังจากนั้น ก็มีคนรุ่นต่อมาพยายามตั้งวงขึ้นมาอีก ก็ต้องประสบกับเหตุการณ์เดียวกัน
ทำให้ในปัจจุบันบ้านปากน้ำไม่มีวงดนตรีเลย จะหลงเหลือก็เพียงแค่ ที่บ้านของพ่อครูเชิญ กมล
(อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ 9 ต.ปากน้ำ) อันเป็นแหล่งสืบทอดพิธีกรรมการครอบครุมาตั้งแต่ในอดีต
โดยพ่อครูเชิญ เองก็เป็นผู้สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษ โดยที่ยังมีการประกอบพิธีกรรมการครอบ
ครุอยู่เป็นประจำทุกปี โดยจะมีลูกศิษย์ลูกหาจากหลากหลายพื้นที่มาทำการครอบครุ และคนปากน้ำ
เองก็ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมครอบครุนี้เช่นกัน โดยมีความเชื่อว่า หากตนเองและลูกหลานมา
ผ่านพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว จะช่วยให้ชีวิต การทำงาน การเรียนเจริญก้าวหน้า อุปสรรคใดๆ ที่เข้ามา
ในชีวิต ก็จะสามารถจัดการผ่านพ้นไปด้วยดี หรือแม้แต่การตั้งกลุ่มสหกรณ์ชุมชนก็เช่นกัน การทำ
กิจกรรมของกลุ่มพัฒนาสตรี การดำเนิน โครงการพัฒนาที่เป็น โครงการที่มีผลกระทบต่อผู้คน
จำนวนมาก ซึ่งมีทั้งผู้ได้รับประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ ทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล เป็นต้น
เมื่อทุกสถานการณ์แห่งความขัดแย้ง ไม่ลงตัว ระหว่างผู้คนในชุมชนบ้านปากน้ำ
ไม่ว่าจะเป็นระหว่างผู้นำกับชาวบ้านผู้ตาม ชาวบ้านกับชาวบ้าน หรือระหว่างสมาชิกกลุ่มต่างๆ ล้วน
มีสาเหตุมาจาก “คำสาปพระร่วง” ชาวบ้านผู้อยู่ในสถานการณ์แห่งความขัดแย้งนั้นๆ เป็นผู้กล่าว
โดยที่ชาวบ้านปากน้ำผู้ร่วมเหตุการณ์ไม่มีใครเลยจะรู้สึกตกใจ ไม่พอใจ หรือไม่เข้าใจ ว่าทำไมจึง
ต้องเป็นเพราะพระร่วงสาป? นั่นย่อมแสดงให้เห็นว่า ทุกคนในชุมชนบ้านปากน้ำยอมรับ คำสาป
พระร่วง แต่จะยอมรับในฐานะใด นั่นเป็นสิ่งที่ต้องหาคำตอบต่อไป ว่าคติความเชื่อเรื่องคำสาป
พระร่วงมีบทบาทและความหมายอย่างไรบ้างในชุมชนบ้านปากน้ำ

การวิเคราะห์ตำนานคำสาปพระร่วงของชุมชนบ้านปากน้ำเพื่อให้ทราบและเข้าใจ
ถึงบทบาทและความหมายที่ปรากฏอยู่ในชุมชนบ้านปากน้ำ จึงเริ่มจากการวิเคราะห์โครงสร้างของ
เรื่องเล่าตำนานทั้งสองสำนวน จึงทำให้เห็นว่าตำนานคำสาปพระร่วงประกอบไปด้วยโครงสร้าง 3
ส่วน คือ 1. ตำนานพระร่วงวิงวาว 2. คำสาปพระร่วง 3. การรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านปากน้ำ

โดยส่วนที่ 1. ตำนานพระร่วงวิ่งว่าวนั้น เป็นตำนานที่ปรากฏแทบทุกชุมชนในวัฒนธรรมสุโขทัย มีตัวเอกคือพระร่วงที่มีกำเนิดมาจากกษัตริย์มนุษย์กับธิดาพญานาค พระร่วงจึงมีความพิเศษกว่ามนุษย์หรือนาค มีอิทธิฤทธิ์สามารถคลานคาบดินธรรมดา มนุษย์ สัตว์ สิ่งของ ให้เป็นไปได้ตามความต้องการของตนเอง โดยเรื่องเล่าตำนานพระร่วงวิ่งว่าวของแต่ละชุมชนก็จะมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ ตามลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติ หรือตามแต่เรื่องเล่าที่เล่าสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานจนไม่อาจรู้ได้ถึงระยะเวลา และสาเหตุ

2. คำสาปพระร่วง เป็นวาจาสิทธิ์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติเด่นของพระร่วงที่ติดตัวมาแต่กำเนิดอันสืบเนื่องมาจากกำเนิดมนุษย์และนาค และด้วยบุญญาบารมีที่เกิดจากการสั่งสมทำบุญมาแต่ชาติปางก่อน นั่นคือพระร่วงแต่ชาติปางก่อนเอาผลมะทรงทำน้ำอัฐบาณถวายพระโกนาคม พระพุทธเจ้า จึงว่าไรเป็นนั่น ดังนั้นคำสาปพระร่วง จึงเป็นคุณสมบัติของความเหนือธรรมชาติ มนุษย์ที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านจิตใจ หรือลึกเข้าไปมากกว่านั้นคือ มนุษย์เราต้องการความมั่นคง ปลอดภัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น คำสาปพระร่วง จึงเป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาให้มนุษย์รู้สึกได้ว่าสามารถเอาชนะธรรมชาติ หรืออุปสรรคในการดำเนินชีวิตต่างๆ ด้วยการให้พระร่วงที่คนสุโขทัยเคารพ นับถือ มีคุณสมบัติพิเศษเหนือธรรมชาติ ด้วยการ “พูดอย่างไรเป็นไปอย่างนั้น สมใจอย่างปากว่า” หรือที่มีภาษาที่สื่อออกมาอย่างเป็นทางการว่า “ วาจาสิทธิ์” และภาษาของชาวบ้าน เรียกว่า “คำสาป”

3. การรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านปากน้ำ คือ ชาวบ้านปากน้ำไม่สามารถทำอะไรร่วมกันได้สำเร็จ เป็นลักษณะของชุมชนบ้านปากน้ำที่ด้อย จนกลายเป็นความเด่น หมายถึง ถ้าพูดถึงการทำอะไรร่วมกันแล้วไปไม่รอด ต้องนึกถึงชุมชนบ้านปากน้ำเป็นอันดับแรก ซึ่งลักษณะดังกล่าวมาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือว่าวาจาสิทธิ์ของพระร่วง ที่สาปให้เป็นไป แต่โดยธรรมชาติของมนุษย์เราแล้ว เมื่อมีการอยู่ร่วมกัน เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน จนเกิดกลายเป็นสังคม ย่อมต้องมีความขัดแย้งอันเกิดจากความเห็นที่แตกต่าง หรือบางครั้งอาจนำมาสู่การกระทำที่รุนแรงขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นการแก่งแย่ง แข่งขัน หรือความไม่เข้าใจกันของผู้คนในชุมชน กลายเป็นความวุ่นวายของสังคม อันจะสร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมโดยรวมได้ในที่สุด ดังนั้น ในสังคมแต่ละสังคม จึงต้องมีกฎเกณฑ์ ระเบียบของสังคม และที่สำคัญคือ ในแต่ละสังคมย่อมต้องเกิดและมีผู้นำซึ่งโดยธรรมชาติของความเป็นผู้นำในยุคเริ่มต้น จะต้องมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนให้ได้ เพื่อให้ผู้คนในสังคมยอมรับ และนับถือ โดยความเหนือจริงของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงทั้งหมดจึงกลายเป็นที่มาของตำนานคำสาปพระร่วงของชาวบ้านปากน้ำไปในที่สุด

เมื่อรวมกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทำการสำรวจ รวบรวมสภาพบริบททั่วไป ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตไว้ในระดับหนึ่งและขณะหนึ่ง อีกทั้ง

ตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยามมองว่า วัฒนธรรมส่วนต่างๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมในส่วนที่เป็นคติชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าประเภทต่างๆ เพลง การละเล่น การแสดง ความเชื่อ พิธีกรรม ล้วนมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจ และช่วยสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้แก่ละสังคม ดังนั้น การศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาในบริบททางสังคมนั้น เพื่อให้เห็นความสำคัญของข้อมูลประเภทคติชนที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยนักวิชาการคนสำคัญในสำนักคิดนี้คือ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) ผู้กล่าวประโยคสำคัญที่สะท้อนแนวคิดในสำนักนี้คือ **ตัวบทของเรื่องเล่า ก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก แต่ถ้าปราศจากบริบท ตัวบทนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต** และอีกประโยคหนึ่งที่ว่า **เรื่องเล่าทั้งหลาย มีชีวิตอยู่ในสังคมของชาวบ้าน ไม่ได้มีชีวิตอยู่บนกระดาษ** และวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ผู้เขียนบทความเรื่อง “Four Functions of Folklore” ซึ่งให้เห็นว่า เราควรสนใจบริบททางสังคมของคติชน (social context of folklore) บาสคอมเห็นด้วยกับมาลินอฟสกี ที่บอกว่าเราควรสนใจว่าเรื่องเล่าแต่ละประเภท ในแต่ละสังคมใช้เล่าเมื่อไร ที่ใด และในโอกาสใด เราควรสนใจด้วยว่า ใครเป็นผู้เล่า เวลาเล่ามีกลวิธีในการเล่าอย่างไร ใช้สีหน้าอย่างไร ใช้มือไม้ประกอบอย่างไร ผู้ฟังเป็นใคร มีส่วนร่วมอย่างไร ระหว่างที่ฟังนักเล่านิทาน ผู้ฟังหัวเราะบ้างหรือไม่ หัวเราะตอนไหนของเรื่อง ทักษะคติที่ผู้ฟังมีต่อเรื่องเล่าแต่ละประเภทเป็นอย่างไร เหล่านี้ล้วนเป็นคำถามที่สะท้อนความสนใจเกี่ยวกับการศึกษา บริบททางสังคมของเรื่องเล่าในสังคมต่างๆ (อ้างในศิริพร ฅณกลาง, 2552, น. 360-361) จึงพบว่า คติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง อันมาจากตำนานพระร่วงวิ่งว่าว มีบทบาทและความหมายต่อชาวปากน้ำ ดังนี้

1.3.1 เป็นวัฒนธรรมความเชื่อและระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสู่ความเป็นวิถีชีวิตชุมชนบ้านปากน้ำ

ชาวบ้านปากน้ำมีวิถีจัดการความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน โดยใช้คำสาปพระร่วงมาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งของคนในชุมชน และทำให้คติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงได้กลายเป็นหนึ่งในสถาบันทางสังคมที่มองไม่เห็น แต่คนในสังคมรับรู้ว่ามีสถาบันทางสังคมคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง จึงนับได้ว่าคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านปากน้ำที่รับสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตกาล นานจนไม่อาจระบุห้วงเวลาของวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ โดยมีพระร่วงเป็นตัวแทนของความเชื่อ ความยอมรับนับถือร่วมกันของคนในชุมชน จึงได้มีการนำเรื่องราวของพระร่วงมาถ่ายทอดเล่าสู่กันฟัง และพร้อมกันนั้นก็ได้มีการแต่งเติมเรื่องราวของพระร่วงให้เข้าสู่วัฒนธรรมความเชื่อของชาวบ้านปากน้ำ นั่นคือ

ตำนานพระร่วงวิ่งว้าว - คำสาปพระร่วง กับการรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านปากน้ำ คือ ชาวบ้านปากน้ำไม่สามารถทำอะไรร่วมกันได้สำเร็จ กลายเป็น “ตำนานคำสาปพระร่วง” ของบ้านปากน้ำ

โดยสอดคล้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมที่มองว่า วัฒนธรรมส่วนต่างๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมในส่วนที่เป็นคติชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าประเภทต่างๆ เพลง การละเล่น การแสดง ความเชื่อ พิธีกรรม ล้วนมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจและช่วยสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้แก่ละสังคมนั้น การศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาในบริบททางสังคมนั้นๆ เพื่อให้เห็นความสำคัญของข้อมูลประเภทคติชนที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

เมื่อความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงเป็นวัฒนธรรมหนึ่งของชาวบ้านปากน้ำ มีการถ่ายทอดบอกเล่าต่อกัน จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีได้ขาดสาย จึงถือได้ว่า ตำนานเรื่องคำสาปพระร่วง เป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาประเภทเรื่องเล่าพื้นบ้าน คือ ตำนานปรัมปรา (myth) การถ่ายทอดนิทานโดยการเล่าขอมือต่อมือการปรุงแต่ง หรือการปรับเปลี่ยนรายละเอียดให้เหมาะสมกับผู้ฟังในสถานการณ์ต่างๆ ตำนาน/นิทานที่เล่าแต่ละครั้งจึงอาจจะไม่เหมือนกัน ทำให้เกิดเป็นสำนวนต่างๆ

ดังนั้นเมื่อคำสาปพระร่วงมีการถ่ายทอดผ่านการเล่านิทานเรื่องตำนานพระร่วงวิ่งว้าว ประกอบไปด้วยหลากหลายสำนวน เพราะในแทบทุกครอบครัวของชุมชนบ้านปากน้ำมีการเล่าถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นลูกหลาน ต่อเนื่องกันไป และเมื่อกาลเวลาผ่านไป ก็พบว่าสำนวนในการเล่าเรื่องก็เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อย่างเช่น นิทานตำนานพระร่วงวิ่งว้าวในสำนวนปัจจุบันของปู่ตาชายชาวปากน้ำ มีการผสมผสานเรื่องราวของพระร่วงที่มีอยู่ในตำราเรียนของเด็กๆ การเสริมเติมแต่ง นิทานตำนานพระร่วงวิ่งว้าว จึงเป็นไปตามผู้เล่าเรื่อง ทำให้นิทานตำนานพระร่วงวิ่งว้าวมีชีวิต ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป นั่นเป็นเพราะพระร่วงในอีกสถานะหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทย พระร่วงทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทย ในยุคสมัยกรุงสุโขทัย ที่ทรงมีบุญบารมี มีความกตัญญู ความสามารถ ฯลฯ กล่าวคือ พระร่วงทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยในอุดมคติของสังคมไทย มีการรับรู้และส่งผ่านตัวตนพระร่วงดังกล่าวผ่านระบบการศึกษาไทย ดังนั้นพระร่วงในความรู้สึกของคนบ้านปากน้ำในยุคปัจจุบัน จึงไม่ใช่คนเดียวกับพระร่วงของบรรพบุรุษ รุ่นปู่ตาทวด

ดังคำกล่าวที่ว่า “...คนเราเกิดมาตัวเปล่า แต่ก็ถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมทันทีที่เกิด มา เหตุฉะนั้น เราทุกคนขีดเส้นชีวิตของเราได้ในระดับหนึ่ง แต่ขีดทั้งหมดตามอำเภอใจ

ไม่ได้ เพราะส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิตนั้นวัฒนธรรมได้ขีดไว้ให้แล้ว” (นิธิ เอียวศรีวงศ์ , 2535, น. 30)

1.3.2 เป็นทางออกสำหรับความขัดแย้งและสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคม

ตำนานคำสาปพระร่วง คือเรื่องราวที่คนในสังคมชุมชนปากน้ำในกาลเทศะหนึ่ง สร้างขึ้น เพื่ออธิบายความเป็นมาในอดีตของพวกเขา เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคม จึงเป็นเรื่องราวที่มีทั้งความเป็นจริงในประวัติศาสตร์และเรื่องที่เกิดขึ้นแต่ต้นให้คนในสังคมเชื่อว่าเป็นจริง เพื่อประคับประคองให้สังคมชุมชนอยู่รอด และเพื่อให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เพราะโดยธรรมชาติของสังคมมนุษย์แล้ว การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมชุมชนย่อมจะหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่ง จนเกิดความขัดแย้งต่อกัน กลายเป็นความวุ่นวายของสังคมไม่ได้ แต่เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้ สังคมจึงต้องมีการคิดค้น สร้างกฎ ระเบียบ ของสังคมขึ้น โดยคนกลุ่มหนึ่ง หรือบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจมากกว่าคนอื่นๆ ในสังคม จึงทำให้ปรากฏการณ์สร้างผู้นำชุมชนขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมบรรพกาลซึ่งยังไม่มีพัฒนาการทางสังคมมากนัก การสร้างอำนาจโดยอิงแอบอยู่กับธรรมชาติ ความเหนือธรรมชาติ ที่แม้แต่มนุษย์เองก็ไม่สามารถควบคุมได้ คนเราจึงต้องยอมรับอำนาจนั้น เราจึงอาจถือได้ว่าอำนาจจากธรรมชาติ ความเหนือธรรมชาติ ที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ เป็นสถาบันทางสังคมหนึ่งที่มีความหมายสำคัญต่อสังคมชุมชนยิ่ง ดังนั้นธรรมชาติและ ความเหนือธรรมชาติดังกล่าว จึงเป็นต้นกำเนิดที่มาของตำนานปรัมปราต่างๆ รวมทั้งคำสาปพระร่วงของชาวบ้านปากน้ำ การที่ชาวบ้านปากน้ำถูกพระร่วงสาป “ให้ไม่สามารถทำอะไรร่วมกันได้สำเร็จ” จึงเป็นการสร้างความประนีประนอมให้คนในสังคมชุมชนยอมรับเงื่อนไข กฎเกณฑ์ของสังคม ที่ถูกกำหนด และสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อเป็นการจัดการระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชน อันต้องยอมรับว่า ความขัดแย้งของคนในชุมชนเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมชุมชนเช่นกัน อย่างเช่น เหตุการณ์ความขัดแย้งในการประชุมจัดทำ/ทบทวนแผนพัฒนาท้องถิ่นและแผนชุมชน ประจำปี 2554 (เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554 ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองวงเวียน) ขององค์การบริหารส่วนตำบลปากน้ำ กรณีการดำเนินการของกลุ่มผู้เลี้ยงโค บ้านหนองวงเวียน หมู่ที่ 11 ที่ไม่สามารถสรุปผลการดำเนินการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมได้ เนื่องจากมีปัญหาในการจัดทำบัญชีการเงินของกลุ่มและปัญหาจากการบริหารงานของประธานกลุ่มเอง ได้สร้างความไม่พอใจให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน และเกิดเป็นความวุ่นวายในการประชุม เพราะไม่สามารถหาข้อสรุปได้ จนกระทั่งมีผู้กล่าวว่า “พระร่วงได้สาปไว้แล้ว” เหตุการณ์ความวุ่นวายดังกล่าวจึงสงบลงได้

ถึงแม้การพูดว่า เป็นเพราะพระร่วงสาปไว้ของชาวบ้านปากน้ำในสถานการณ์ต่างๆ โดยที่ผู้พูด หรือกลุ่มผู้พูดเองก็รู้ดีว่า คำสาปพระร่วงไม่ใช่เหตุผลของความ

ล้มเหลวทั้งหมด แต่เมื่อได้โยนความไม่สามารถคลี่คลายปม ปัญหา ระหว่างผู้คนในชุมชน คนในกลุ่มได้ สถานการณ์ความขัดแย้งหลังจากได้คำตอบดังกล่าวแล้ว จะสงบลงไป ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกัน ความไม่พอใจ ทุกอย่างกลายเป็นศูนย์ นั่นจึงเป็นเหตุผลหนึ่ง ที่ชาวบ้านปากน้ำยอมรับ คำสาปพระร่วงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชนบ้านปากน้ำ และกลายเป็นกฎเกณฑ์ของชุมชนไป โดยปริยาย

1.4 บทวิเคราะห์การรับรู้เรื่องคำสาปพระร่วงของคนท้องถิ่นและส่วนกลาง

การศึกษาวิเคราะห์การรับรู้เรื่องคำสาปพระร่วงของคนท้องถิ่นและส่วนกลางนั้นก็ เพื่อให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอันมีที่มาจากตำนาน ที่ถูกเล่ากล่าวขานกันมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น ผู้ประวัติศาสตร์ชาติไทย ว่าพระร่วงของชาวบ้านปากน้ำ มีตัวตนอยู่ในประวัติศาสตร์ชาติไทยได้อย่างไร หรือแม้ว่าจะไม่ใช่พระร่วงบุคคลเดียวกัน แล้วเหตุใดจึงมีการเรียกขานชื่อเหมือนกัน และคุณสมบัติพิเศษของพระร่วงคือ วาจาสิทธิ์ กล่าวสิ่งใดต้องเป็นเช่นนั้นได้เสมอ ก็เป็นคุณสมบัติเดียวกัน เพียงแต่คำเรียก/ภาษาที่ใช้ต่างกันเท่านั้น(วาจาสิทธิ์ vs คำสาป) ซึ่งความมีวาจาสิทธิ์ของพระร่วงอันเป็นปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติมนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนความต้องการ ปราบปราม และความพยายามตอบคำถามจากความไม่แน่นอนและความจริงของธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยกับชุมชน มีความสงบสุข ความผาสุก อยู่ดีกินดี สำหรับสมาชิกชุมชนทุกคน นั่นกลายเป็นชุมชนอุดมคติของประวัติศาสตร์ชาติไทยไปด้วยได้อย่างไร และเพราะเหตุใดจึงต้องเป็นพระร่วง ที่กลายเป็นผู้นำในอุดมคติของคนไทย เมื่อประเด็นเหล่านี้ถูกตั้งคำถาม ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้รู้ที่มาที่ไป และเข้าใจในสถานะของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอันมีที่มาและรากเหง้าจากตำนานปรัมปรา และยังสามารถสืบทอดต่อมายังคนรุ่นหลังได้ ครอบคลุมในปัจจุบัน ดังนี้

การรับรู้เรื่องคำสาปพระร่วงของผู้คนในชุมชนผ่านการเล่าเรื่องราว โดยมีการนำเรื่องราวมาใช้กับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันของสังคมชุมชนอยู่ตลอดเวลา จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้านปากน้ำ อย่างเช่น ในการประชุมของหมู่บ้าน หรือตำบล แล้วผู้เข้าร่วมมีความขัดแย้งกันและไม่สามารถหาข้อตกลง ยุติเรื่องราวที่ขัดแย้งกันได้และยังมีการเล่ากล่าวขานผ่านประเพณี พิธีกรรมการครอบครุ ที่บ้านพ่อครูเชยุม กมล บ้านมาบป่าเตา ที่มีการปฏิบัติสืบทอดเป็นประจำทุกปี มิได้ขาด จนปัจจุบันประเพณีดังกล่าวนี้ กลายเป็นประเพณีที่สืบทอดความเป็นสิริมงคล ความเจริญก้าวหน้าให้กับคนทั่วไป ไม่จำเพาะแต่คนในแควดวงคนตรี ลีเก และการแสดงเท่านั้น

ดังนั้นเรื่องราวของคำสาปพระร่วง และเรื่องเล่าของตำนานพระร่วงจึงมาด้วยกัน เพื่อเข้ามารื้อฟื้นและต่อยอดความทรงจำของชาวบ้านปากน้ำให้รับรู้อยู่เสมอผ่านเรื่องราวใน

ชีวิตประจำวัน และพร้อมกันนั้น คนรุ่นใหม่ (รุ่นลูก รุ่นหลานฯ) เมื่อเจอสถานการณ์เหล่านี้ ก็ย่อมต้องเกิดความรู้สึกสงสัยใคร่รู้ และสอบถามคนรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายถึงที่มาของตำนานดังกล่าว แต่ในสมองหรือวิถีคิดของคนรุ่นใหม่ซึ่งถูกบรรจุด้วยข้อมูลของพระร่วง ปฐมกษัตริย์ของชาติไทย จากวิชาประวัติศาสตร์ไทย มาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอุดมศึกษา โดยปราศจากการตั้งคำถาม เพราะหลักสูตรนั้น ระบบการศึกษา และตำราเรียนได้บอกกล่าวมาแล้วว่า ประวัติศาสตร์คือเรื่องราวที่เป็นความจริงและมีคุณค่าในอดีต ดังนั้นประวัติศาสตร์ชาติไทย จากระบบการศึกษาไทยได้สร้างวิถีคิดของคนรุ่นใหม่ในชุมชนบ้านปากน้ำไว้เป็นหนึ่งชุดความคิด เมื่อต้องมาปะทะรับรู้ ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองผ่านการบอกเล่าเรื่องราวจากคนในครอบครัว ซึ่งเป็นบุคคลที่ตนเคารพ นับถือ และเชื่อถือได้มาแต่กำเนิด ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งชุดความคิด จึงทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างชุดความคิดแบบประวัติศาสตร์ชาติไทย และชุดความคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กลายเป็นอีกรูปแบบชุดความคิดหนึ่ง อันกลายเป็นเรื่องราวเดียวกันของทั้งผู้รับสารเรื่องเล่า และผู้เล่าสารเรื่องเล่าตำนานคำสาปพระร่วง

ซึ่งสามารถสังเกตได้ว่า ความอ่อนโยน ความประนีประนอมในการผสมผสานเรื่องราวประวัติศาสตร์ทั้งสองแหล่งที่มา คือ พุทธศาสนา เพราะวิถีชีวิตของชาวบ้านปากน้ำ มีสิ่งที่ยึดถือ ยึดเหนี่ยวจิตใจไว้ร่วมกันคือ วัดปากน้ำและหลวงพ่อสองพี่น้องตามที่ปรากฏเรื่องราวในประวัติศาสตร์ชุมชน และเรื่องราวของหลวงพ่อสองพี่น้องนั้น ไม่ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านปากน้ำเท่านั้น หลวงพ่อสองพี่น้องถือเป็นตำนานหนึ่งของชาวสุโขทัยที่ให้ความเคารพนับถืออย่างแรงกล้า จนกลายมาเป็นประเพณีงานนมัสการหลวงพ่อสองพี่น้องเป็นประจำทุกปี ของชาวบ้านชาวศรัทธาวัดหนองไฉ้ พระอารามหลวง ตั้งอยู่ในตำบลเมืองบางยม อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย โดยมีความเชื่อที่ว่างานนมัสการนี้ จะทำให้หลวงพ่อสองพี่น้อง ไม่คิดถึงวัดเก่าที่ปากน้ำ และไม่หนีกลับบ้านปากน้ำอีก ดังนั้นงานนมัสการหลวงพ่อสองพี่น้องจึงต้องมีการจัดเป็นประจำทุกปีมิได้ขาด และสังคมไทยตามประวัติศาสตร์ชาติไทยก็เช่นกัน พุทธศาสนา ถือเป็นหลักสำคัญในการยึดมั่น ในการดำรงตนเป็นคนไทย เพราะศาสนาเป็นหนึ่งในอุดมการณ์ทั้งสามของชาติไทย นั่นคือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

อันเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องคติความเชื่อดั้งเดิม “คำสาปพระร่วง” ว่าความเชื่อดังกล่าวผ่านการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่หลังถาโถมเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างชุมชนบ้านปากน้ำโดยพุทธศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นอย่างบ้านปากน้ำกลายเป็นชุมชนแห่งคำสาปพระร่วงที่ได้ผสมผสานความเชื่อเข้ากับพุทธศาสนา จึงทำให้ชุมชนบ้านปากน้ำมีภาพปรากฏเป็นชุมชนที่ต้องคำสาปพระร่วง และมีความเชื่อนั้น เคารพนับถือหลวงพ่อสองพี่น้อง (พระคู่บ้านคู่เมือง) อย่างภาพที่เห็นได้ในปัจจุบัน และคติความเชื่อเรื่อง “คำ

สาปพระร่วง” อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่ได้รับการปรุงแต่งแล้วกลายเป็น “พระร่วง วาจาสิทธิ์” และพระร่วง ผู้เป็นวีรบุรุษของชุมชนท้องถิ่นวัฒนธรรมสุโขทัย ยังเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรัฐชาติไทยที่ได้รับการหล่อหลอมแล้วเป็นราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย และวัฒนธรรมสุโขทัย แล้วกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแห่งชาติเช่นกัน

มรดกตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้สมัยปัจจุบัน นั่นคือ ความเป็นไทยคู่ประวัติศาสตร์ชาติไทย และเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้สำนักการรับรู้ของคนส่วนกลาง รับรู้ได้เพียงมรดกที่ได้รับมา พร้อมกับความคับแค้นในการทำความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาติไทย เพราะด้วยวิถีคิดที่ว่าแค่เพียงมรดกที่ได้รับมาก็เพียงพอแล้วในการเข้าใจสังคมไทย อาจจะช่วยเพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมาทำความเข้าใจในความหลากหลายของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งที่มีเอกลักษณ์พร้อมอัตลักษณ์เป็นของตนเอง อย่างเช่น พาดหัวข่าว “ชาวบ้านทำใจ ต้องคำสาป พระร่วง 100 ปี แล้งซ้ำซาก!” ของชาวบ้านหนองตาโชติ ตำบลวังทองแดง อำเภอเมืองจังหวัดสุโขทัย หากเรามองด้วยมุมมองวิถีคิดที่ได้รับมรดกมา เราก็จะมองข่าวนี้ว่า เพราะไม่มีการบริหารจัดการน้ำที่ดีพอ และด้วยที่ตั้งภูมิศาสตร์ของชุมชนเอง แล้วมองว่า เป็นความเชื่อที่มลายของชุมชนท้องถิ่นนั้น

ดังนั้น การรับรู้เรื่องคำสาปพระร่วงของคนส่วนกลางจึงแตกต่างกับการรับรู้ของคนท้องถิ่น เพราะอาศัยอยู่กับคนละพื้นที่ แม้ไม่ไกลกันนักแต่ก็ไม่สามารถจินตนาการถึงพระร่วงคนเดียวกันได้ด้วยการอ่าน การดูสื่อจากทีวี การฟังจากวิทยุ หรือสื่อออนไลน์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเฟสบุ๊ก ไลน์ หรือยูทูป เป็นต้น แม้ว่าเราจะมีระบบการศึกษาที่มาตรฐานเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ที่มีรากเหง้าเดียวกัน มีวัฒนธรรมแห่งชาติ มีพระมหากษัตริย์องค์เดียวกัน มีพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเช่นเดียวกัน ฯลฯ แต่นั่นก็ไม่สามารถทำให้คนที่เกิดและอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย จะเข้าใจและจินตนาการถึงคนจังหวัดสุโขทัยว่าต้องคำสาปพระร่วงแล้วจะเป็นอย่างไร รู้สึกเช่นไร และเช่นกันว่า คนที่จังหวัดสุโขทัย ก็คงไม่สามารถจินตนาการจนเข้าใจได้ว่าคนจังหวัดเชียงรายจะเข้าใจตนเองได้เพียงใด トラบเท่าที่คนทั้งสองแห่งจะมีโอกาสพบเจอ และได้ใช้ชีวิตร่วมกัน อย่างน้อยจนสามารถเข้าใจในวิถีแห่งชีวิต ไม่ว่าจะเป็วิถีแห่งคำสาปพระร่วง วิถีแห่งเมืองลุ่มน้ำยมตอนกลาง และวิถีแห่งวัฒนธรรมสุโขทัย และนี่คงเป็นวิถีแห่งความเป็นไทย และวิถีแห่งประวัติศาสตร์ไทย เพื่อให้คนไทยรับรู้และสร้างการรับรู้ตามกรอบวิถีคิดที่ถูกรัฐไทยได้กำหนดไว้แล้วแต่ต้น นั่นคือทันทีที่คนเราเกิดมาก็ถูกรอบงำด้วยวิถีแห่งความเป็นไทยนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และคงจะยากนักที่จะเกิดปรากฏการณ์การยกกรอบที่รอบงำไว้ออกจากหัว แล้วตั้งคำถามกับสิ่งที่ตนเองคุ้นชินอย่างเรื่องราวของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงของคนในวัฒนธรรมสุโขทัย

1.5 การเปลี่ยนแปลงของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชนชาวปากน้ำในปัจจุบัน : แนวโน้มของบริบททางสังคมและผลกระทบที่มีต่อโลกทัศน์ทางการเมืองของชาวปากน้ำ

สังคมชุมชนบ้านปากน้ำ ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงแทบจะทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ อาชีพ รูปแบบของการทำการเกษตร การศึกษา การสาธารณสุข การเมืองการปกครอง เทคโนโลยีต่างๆ และรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย และรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมและแน่นอนว่าคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงย่อมต้องได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม และส่งผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ในสถานะสถาบันทางสังคมหนึ่งของชุมชน ต่อสังคมชุมชนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แต่จากการศึกษาบทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง ของผู้คนในวัฒนธรรมสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำ ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่า คติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงจะยังคงดำรงอยู่ในชุมชนบ้านปากน้ำต่อไป แม้ว่าจะมีหรือไม่มีผู้ลงพื้นที่เข้าไปทำการศึกษารื่องคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงก็ตาม เพราะกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้เรื่องเล่าเหล่านี้ดำรงอยู่ได้ ในกรณีของคำสาปพระร่วง ไม่เพียงเรื่องเล่านี้จะถูกบอกต่อกันแบบปากต่อปาก จากรุ่นสู่รุ่น เท่านั้น แต่ยังมีกระบวนการหลายประการที่ทำให้เรื่องเล่านี้ดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การนำมาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตชุมชนบ้านปากน้ำ คือ ทุกครั้งที่ทะเลาะกัน หรือหาข้อยุติ ข้อตกลงระหว่างคนในกลุ่ม ในหมู่บ้านไม่ได้ ก็จะเอ่ยคำกล่าวว่าเป็นเพราะพระร่วงได้สาปไว้ เหมือนว่าเป็นคำพูดที่ติดปากและติดอยู่ที่ใจ

กล่าวคือ แม้ว่าในชุมชนบ้านปากน้ำจะยังปรากฏคำสาปพระร่วงอยู่ในใจของสมาชิกชาวชุมชนบ้านปากน้ำ แต่สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่จะสามารถดึงเอาคำสาปมาใช้หรือเป็นคำตอบ/ทางออกให้กับสถานการณ์นั้นได้ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยเรื่อยมา ดังเห็นจากพัฒนาการของความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง ตั้งแต่ การก่อตั้งวงดนตรีบ้านปากน้ำ มาสู่ การรวมกลุ่มเพื่อเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโค ในลักษณะการรวมกลุ่มในนามของความช่วยเหลือจากรัฐ และระบบราชการเป็นตัวตั้งเพื่อให้เกิดกลุ่มและรูปแบบการดำเนินการ

การก่อตั้งกลุ่มของชาวบ้านปากน้ำในปัจจุบันจึงต้องมีกฎ ระเบียบของทางราชการเข้ามาควบคุมอีกชั้นหนึ่ง ต่อจากชั้นระเบียบ กฎเกณฑ์ของชุมชนเอง และภายใต้กฎ ระเบียบทั้งสองชั้นนี้ ก็ยังมีระเบียบระหว่างช่องว่างของทั้งสองกฎระเบียบนี้ นั่นคือ ความประนีประนอม การยอมรับซึ่งกันและกัน ของกฎระเบียบทั้งสองชั้นนี้ของคนในชุมชนเอง

ซึ่งบทเรียนที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกๆ สถานการณ์ก็ย่อมสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนและสมาชิกของชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นผลนั้นจะออกมาเป็นรูปแบบไหน ผลทางลบ หรือผล

ทางบวก คือ การประสบผลสำเร็จของกลุ่ม หรือความล้มเหลวของกลุ่มคนในชุมชน อันเป็นการสร้างความน่าประหลาดใจแก่ผู้วิจัยยิ่ง จากการศึกษาคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงของชาวปากน้ำ ว่าในคำสาปแห่งของชุมชนที่ต้องคำสาป จะมีความน่ามหัศจรรย์ยิ่งกว่า อยู่ในความซับซ้อนของสถาบันทางสังคมที่เกิดจากความเชื่อล้วนๆ นั่นคือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การมีน้ำใจมอบให้กันเมื่อโอกาสนั้นมาถึง หรือความพยายามแก้ไขปัญหาเพื่อให้ก้าวผ่านอุปสรรคต่างๆ เหมือนประหนึ่งว่า ขนาดพระร่วง(อำนาจเหนือธรรมชาติ) ยังกลั่นแกล้งชุมชนบ้านปากน้ำ เรายังก็ต้องอยู่กันให้ได้ ด้วยการช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือกัน

ตำนาน เรื่องเล่าของพระร่วงและคำสาปพระร่วง ส่งผลต่อคนในชุมชนในการสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับการรับรู้ การถ่ายทอดเรื่องราวและจัดการความทรงจำ หมายความว่า ขณะที่เรื่องถูกเล่าออกมา ความคิด ความเข้าใจ และอารมณ์ที่ถูกผลิตซ้ำยังช่วยในการรับรู้ และเข้าใจสังคมที่ตนดำรงอยู่ ในกรณีนี้ ตำนานเรื่องเล่าพระร่วง ทำให้คนที่รับรู้มองและเข้าใจชุมชนตนเอง และรู้สึกมีส่วนร่วมในชะตากรรมยามเมื่อชุมชนต้องคำสาปพระร่วงแบบหนึ่ง เข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนในลักษณะหนึ่งและเข้าใจในประวัติศาสตร์ชาติในแบบหนึ่ง การจัดการกับความทรงจำและการนำความทรงจำมาใช้ในปัจจุบันจึงเป็นเรื่องสำคัญต่อชุมชนบ้านปากน้ำ เพราะท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบทที่กว้างใหญ่กว่าชุมชนหมู่บ้าน คือบริบทของสังคมชาติไทย และบริบทของสังคมโลก ชุมชนหมู่บ้านจำเป็นต้องมีอัตลักษณ์เพื่อให้สามารถยืนอยู่ได้ในกระแสความเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตาม แต่ย่อมต้องมีการสร้างและปรับเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมหมู่บ้านให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้สามารถปรับตัวได้อย่างกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน

การรับรู้ของคนในชุมชนว่า “ชาวบ้านปากน้ำถูกพระร่วงสาปให้ไม่สามารถทำอะไรร่วมกันได้สำเร็จ” จึงนับว่าเป็นการสร้างความประนีประนอมให้คนในสังคมชุมชนยอมรับเงื่อนไข กฎเกณฑ์ของสังคม ที่ถูกกำหนดและสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจและสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อเป็นการจัดการระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน ในการแก้ไขปัญหาคติความขัดแย้งของคนในชุมชน ภายใต้การยอมรับว่า ความขัดแย้งของคนในชุมชนนั้นเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมชุมชนเช่นกัน ดังนั้นวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงจึงส่งผลต่อโลกทัศน์ทางการเมืองของชาวบ้านปากน้ำให้มีการยอมรับนับถือผู้นำภายใต้คติความเชื่อดังกล่าวอย่างไม่มีเงื่อนไข

ความคิดจากคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงของชาวบ้านปากน้ำ จึงยังส่งผลต่อโลกทัศน์ในการจัดการเกี่ยวกับวิธีการ/รูปแบบการปกครองของชุมชนเอง และย่อมส่งผลกระทบต่อโลกทัศน์ในการมองรูปแบบของการปกครองในระดับที่เหนือกว่าชุมชนขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็นในระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ ให้มีการยอมรับ นับถือ และเชื่อมั่นในตัวผู้นำที่มา

พร้อมกับฐานคติความเชื่อดังกล่าว จึงทำให้รูปแบบการเมืองการปกครองของชาวบ้านปากน้ำมาจากโลกทัศน์ที่ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อมั่นในตัวผู้นำที่มีบารมีแบบพระร่วง คือ “กล่าวถึงใดย่อมเป็นเช่นนั้น” นั่นคือ เมื่อผู้นำท่านใดสามารถทำได้อย่างที่ตนได้พูดไว้ ผู้นำท่านนั้น ก็สมควรจะได้รับการยอมรับ นับถือเฉกเช่นเดียวกันกับ การนับถือในพระร่วงจากตำนานคำสาปพระร่วง ดังนั้นจึงเป็นการง่ายในการชักจูง ความคิด ความเชื่อของชาวบ้านปากน้ำ เพื่อดำเนินกิจกรรม กิจการงานใดๆ หรือแม้แต่ให้ไปเชื่อมั่นในสิ่งใดๆ เพิ่มเติม หากว่ามีผู้นำชุมชนที่มีบารมีพระร่วงปรากฏขึ้นมาในชุมชน แม้ว่าผู้นำท่านนั้นจะไม่ใช่ชาวบ้านปากน้ำก็ตาม แต่ในทางกลับกัน หากเมื่อใดที่ผู้นำไม่สามารถทำได้อย่างที่ตนเคยได้เอ่ยกล่าวไว้ ความเชื่อมั่น และความศรัทธาของชาวบ้านปากน้ำที่เคยมีอย่างเต็มเปี่ยมก็พร้อมที่จะหายไปทันทีเช่นกัน

ดังนั้นเราอาจกล่าวได้ว่า ปรากฏการณ์ของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง แท้จริงแล้ว เราสามารถเรียนรู้ได้ถึงความทันสมัยอยู่เสมอว่า การสามารถทำได้อย่างที่พูดไว้ คือสิ่งที่น่ายกย่อง และให้การยอมรับ เชื่อถือ นั่นคือ การรักษาคำพูด สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด และควรเป็นคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดี และของการเป็นสมาชิกในสังคมทุกคนด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อใดก็ตามที่คนในสังคมนั้นแต่โกหก หลอกลวงกัน สังคมนั้นก็ไม่อาจอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เหมือนดังตกอยู่ในห้วงของคำสาปพระร่วงอยู่ตลอดเวลา คือ “ขอให้ชาวบ้านปากน้ำอย่าได้ทำอะไรร่วมกันได้สำเร็จเลย”

การตระหนักว่าความหมายของความคิดทางการเมืองดำรงอยู่ในวัฒนธรรมความเชื่อของสังคมไทย อาจทำให้ผู้คนในสังคมหันมาตรวจสอบความคิด ความเชื่ออันเป็นพื้นฐานของสังคมกันมากขึ้น และหากเชื่อตามคติทางปรัชญาคลาสสิกที่ถือว่า ชีวิตที่ดีคือชีวิตที่มีการตรวจสอบคงอาจกล่าวได้เช่นกันว่า สังคมที่ดีที่แข็งแกร่งคือสังคมที่มีการตรวจสอบรากฐานความคิดความเชื่อของตนด้วยปัญญา ดังนั้น การจุดไฟเพื่อเริ่มต้น ในการตั้งคำถามกับคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงในงานวิจัยฉบับนี้ ก็เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นว่าเรายังสามารถตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบรากฐานความคิดความเชื่อของคนได้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมไทย เพื่อให้รู้ว่ายังจะสามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อได้อีกสักเท่าใด และยังสามารถทลายกรอบคิดของตนเองและผู้อื่นที่ไม่ได้อยู่ร่วมวัฒนธรรมความเชื่อคำสาปพระร่วงว่า ในตำนานคำสาปพระร่วงนอกจากจะปรากฏความคิดว่าตำนานเป็นเพียงความเชื่อที่มลายของผู้นับในยุคโนราณส่งผ่านมายังคนยุคปัจจุบัน เพราะไม่มีอะไรที่จะพิสูจน์ได้เลยว่ามีความจริงอยู่ในตำนานสักกี่มากน้อย เพราะนั่นไม่ใช่สิ่งที่น่าสนใจอีกต่อไปเมื่อพบว่าในตำนานยังปรากฏสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของผู้นับที่จะร่วมกันสร้างสังคมที่ดีที่มีความแข็งแกร่งเพื่อให้ผู้นับอยู่รอดร่วมกันได้ต่อไป ภายใต้คติความเชื่อในตัวผู้นำอย่างพระร่วง

2. อภิปรายผล

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลตามกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาทำการเปรียบเทียบในการอภิปราย ได้ดังนี้

การจากศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านปากน้ำ ซึ่งได้ทำการรวบรวมโดยกลุ่มชาวบ้านและลูกหลานชาวบ้านปากน้ำเอง หนังสือนิทานเรื่องพระร่วง ของกรมศิลปากร ตำนานนิทานและวรรณกรรมพื้นบ้านบนถนนพระร่วง ของสันติ อภัยราช และพงสาวดารเหนือ ซึ่งเอกสารทั้ง 4 ชิ้นนี้ ได้กล่าวถึงตำนานพระร่วงวาจาสิทธิ์ ซึ่งเป็นตำนานของวีรบุรุษของชาวสุโขทัยที่มีบุญญาธิการ มีกำเนิดแตกต่างจากมนุษย์ทั่วไปคือ กำเนิดจากกษัตริย์มนุษย์และธิดานาค ความเป็นพระร่วงในวัฒนธรรมสุโขทัยชาวบ้านจึงให้ความเคารพ นับถือ และมีความเชื่อในตำนานมาอย่างยาวนาน ความสำคัญของความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงก็ถูกเชื่อมโยงเข้ากับตำนานพระร่วงอย่างแยกจากกันไม่ออก ซึ่งผลการศึกษาที่ได้มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม ของ Bronislaw Malinowski ซึ่ง ศิราพร ณ ถลาง ได้เขียนสรุปบทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยาไว้ในหนังสือ “*ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนานนิทานพื้นบ้าน*” โดยได้นำเสนอกรอบของบทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยาไว้เป็น 3 ประการใหญ่ๆ คือ 1) บทบาทคติชนในการอธิบายต้นกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม 2) บทบาทคติชนในการให้การศึกษามรดกประเพณีสังคมและรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม 3) บทบาทคติชนในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

ผลการศึกษาที่ได้พบว่า คติความเชื่อจากตำนานคำสาปพระร่วงของชาวบ้านปากน้ำ มีบทบาทในการจัดระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม อันหมายถึงการมีวัฒนธรรมที่มีรากฐานมาจากคติความเชื่อเดียวกัน และยังสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชนท้องถิ่นซึ่งกลายเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมสุโขทัยไป นั่นคือวิถีชีวิตชุมชนนั่นเอง โดยมีความสอดคล้องกับการศึกษาสังคมไทยผ่าน ภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape) ในงานของศรีศักร วัลลิโภดม (2554) ถือเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานสำคัญอันนำไปสู่ความเข้าใจในนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งมี “*ชีวิตวัฒนธรรม*” (Way of life) ร่วมกันในชุมชนของชาติพันธุ์ (Ethnic Village) เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคน กับพื้นที่โดยต้องแท้ ต้องทำความเข้าใจภูมิหลังที่มีมาแต่เดิมนับพันปีในสังคม การศึกษาท้องถิ่นโดยพิจารณาความสำคัญของสภาพแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงกับชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งภูมิวัฒนธรรมคือ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยการประกอบประกอบในการศึกษาที่สำคัญ คือ ภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์, นิเวศวัฒนธรรม – ความเชื่อ, ชีวิตวัฒนธรรม – กลุ่มทางสังคม

การสืบทอดความรู้ผ่านระบบสัญลักษณ์ ซึ่งความเข้าใจในภูมิวัฒนธรรม นั้นมีความสำคัญสำหรับคนในท้องถิ่น เพราะสร้างขึ้นจากผู้สร้างที่เป็นคนในท้องถิ่น ผ่านทางตำนาน เรื่องเล่าต่างๆ (Myth) ซึ่งเป็นระบบสัญลักษณ์ ไม่ใช่เรื่องเล่าตรงๆ ดังนั้น สิ่งเหล่านี้เมื่อผ่านกาลเวลานานเข้า ก็มีการแปรเปลี่ยนความหมายแตกต่างกันไปบ้าง ดังนั้น การศึกษาภูมิวัฒนธรรมจึงต้องมีการแปลความหมายเหล่านั้นตามความคิดและจินตนาการ ในอดีตกาลหรือจากความคิดของผู้คนในท้องถิ่นเหล่านั้นจึงจะเห็นความหมายและความสำคัญที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง ตำนาน คือ เรื่องเล่าจากคนรุ่นหนึ่งผ่านสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง มีทั้งที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและจากการบอกเล่าจากความทรงจำถ่ายทอดปากต่อปากภายในท้องถิ่นอย่างสืบเนื่อง ภูมิวัฒนธรรมจากตำนานจึงไม่ใช่เรื่องที่หยุดนิ่ง และจะมีการทบทวน บอกเล่าซ้ำไปมาและสร้างความหมายขึ้นมาใหม่ตลอดเวลา ซึ่งมีความหมายต่อผู้คนภายในที่เห็นความสัมพันธ์ในสามรูปแบบ คือ ในระหว่างผู้คน ผู้คนกับธรรมชาติ และผู้คนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ส่วนคนจากภายนอกที่ไม่เข้าใจนั้น ก็ต้องเรียนรู้ผ่านระบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏจึงจะเข้าใจและรับรู้ความสัมพันธ์ดังกล่าว

และจากผลการศึกษาที่ว่า คติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงช่วยคลี่คลายปมปัญหาขัดแย้งในชุมชนและกลายเป็นกฎเกณฑ์ของชุมชนไปในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาเรื่องทฤษฎีจิตวิทยา วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน ของศิริพร ณ ถลาง (2552) มักพบว่าในสังคมดั้งเดิมหรือสังคมประเพณีทั่วโลกมีเรื่องเล่าในรูปของตำนานปรัมปราที่สมาชิกในสังคมนั้นๆ ใช้อธิบายว่าตนเป็นใคร มีกำเนิดอย่างไร สังคมดั้งเดิมจำนวนมากมีความเชื่อเรื่องมีสัตว์เป็นบรรพบุรุษ (Totemism) และมีการจัดระเบียบสังคมในรูปของสายตระกูล (Clan) ที่สมาชิกในตระกูลเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษร่วมกัน และเรายังพบว่า ตำนานบางเรื่องของสังคมประเพณีมีบทบาทในการสร้างสิทธิธรรมในเรื่องตระกูลหัวหน้าเผ่า เพื่อให้คนในเผ่ายอมรับบทบาทของตระกูลหัวหน้าเผ่า ในที่นี้ ตำนานจึงมีบทบาทในการอธิบายความต่างสถานภาพของคนในสังคม ซึ่งสมาชิกในสังคมก็ยอมรับและเชื่อตามตำนานนั้น และการจะเข้าใจความสำคัญของตำนานปรัมปราจึงต้องศึกษาความเชื่อและพฤติกรรมของคนในสังคมประกอบกันไปด้วย จึงจะเห็นบทบาทหน้าที่ของตำนานในฐานะเรื่องเล่าที่กลุ่มชนเชื่อว่าเป็น “เสียงจากบรรพบุรุษ” ตำนานปรัมปราจึงเป็นเรื่องเล่าที่ “มีพลัง” ในการบังคับใช้ เปรียบได้กับกฎหมายในสังคมปัจจุบัน

ซึ่งจากผลการศึกษาบทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชนบ้านปากน้ำ ของจังหวัดสุโขทัย ดังกล่าว ทำให้เกิดการตอบคำถามในตอนเริ่มต้นว่า เหตุใดความเชื่อในคำสาปที่ส่งผ่านจากคนในอดีตจึงสามารถดำรงอยู่ได้ตราบนานปัจจุบันนี้ แล้วยังได้ทราบและเข้าใจในระบบความเชื่อของมนุษย์ว่ามีความสำคัญ และถือเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิต การตัดสินใจหรือไม่ตัดสินใจ อย่างหนึ่งอย่างใดในชุมชน และได้เรียนรู้ถึงการ

ปรับตัวของระบบคตินิยมเชื่อว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เช่นกัน เพราะหากไม่สามารถตอบสนองความต้องการ หรือแก้ไขปัญหาของผู้คนในชุมชนที่มีความหลากหลายได้ คตินิยมที่เชื่อมั่นก็ไม่มีประโยชน์อันใดที่จะอยู่ในสังคมชุมชนนั้นต่อไป ซึ่งการปรับตัวดังกล่าว มีกระบวนการปรากฏออกมาเป็นภาพการส่งผ่านเรื่องคำสาปพระร่วงของผู้คนในชุมชนผ่านการเล่าเรื่องราว โดยมีการนำเรื่องราวมาใช้กับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันของสังคมชุมชนอยู่ตลอดเวลา จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้านปากน้ำ

ส่วนผลการศึกษาที่พบว่าความคิดจากคตินิยมเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงของชาวบ้านปากน้ำ ส่งผลกระทบต่อโลกทัศน์ทางการเมืองในการจัดการเกี่ยวกับวิธีการ/รูปแบบการปกครองของชุมชนเอง และย่อมส่งผลกระทบต่อโลกทัศน์ในการมองรูปแบบของการปกครองในระดับที่เหนือกว่าชุมชนขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็นในระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ ให้มีการยอมรับ นับถือ และเชื่อมั่นในตัวผู้นำที่มาพร้อมกับฐานคตินิยมเชื่อดังกล่าว จึงทำให้รูปแบบการเมืองการปกครองของชาวบ้านปากน้ำมาจากโลกทัศน์ที่ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อมั่นในตัวผู้นำที่มีบารมีแบบพระร่วง คือ “กล่าวสิ่งใดย่อมเป็นเช่นนั้น” นั่นคือ เมื่อผู้นำท่านใดสามารถทำได้อย่างที่ตนได้พูดไว้ ผู้นำท่านนั้น ก็สมควรจะได้รับการยอมรับ นับถือเฉกเช่นเดียวกันกับ การนับถือในพระร่วงจากตำนานคำสาปพระร่วง ดังนั้นชาวบ้านปากน้ำจึงมีวัฒนธรรมความเชื่อที่เอื้อต่อการชักจูงความคิด ความเชื่อ เพื่อให้ทำตามอย่างที่มีการชักจูงชวนเชื่อ หากว่ามีผู้นำชุมชนที่มีบารมีพระร่วงปรากฏขึ้นมาในชุมชน แม้ว่าผู้นำท่านนั้นจะไม่ใช่ชาวบ้านปากน้ำก็ตาม แต่ในทางกลับกัน หากเมื่อใดที่ผู้นำไม่สามารถทำได้อย่างที่ตนเคยได้เอ่ยกล่าวไว้ ความเชื่อมั่น และความศรัทธาของชาวบ้านปากน้ำที่เคยมีอย่างเต็มเปี่ยมก็พร้อมที่จะหายไปในพื้นที่เช่นกัน ซึ่งปรากฏการณ์ที่สะท้อนออกมาให้เห็นนี้ สามารถบอกเราได้ว่า เมื่อรากฐานความเชื่อของคนมาจากความเชื่อเช่นใด การจะก้าวเดินไปในทิศทางใด และจะสามารถไปได้ไกลสักเพียงใด ย่อมต้องเป็นก้าวเดินที่เข้ากับรากฐานที่มีมาแต่เดิม มิเช่นนั้นแล้ว การก้าวเดินในก้าวแรกนั้นอาจเป็นก้าวที่นำไปสู่ความผิดพลาดได้ เฉกเช่น การถูกทำให้เข้าใจมาตลอดว่า ประวัติศาสตร์ไทยมีพื้นฐานมาจากประวัติศาสตร์สุโขทัยที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับตำนานพระร่วงที่มีความเหนือจริงแต่อย่างใด

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ควรมีการนำผลการวิจัยลงไปเผยแพร่ในพื้นที่ของชุมชนท้องถิ่นในวัฒนธรรมสุโขทัย เพื่อให้เกิดการตั้งคำถามกับคตินิยมเชื่อ และเกิดเป็นกระบวนการเสาะแสวงหา

คำตอบ ซึ่งจะทำให้เข้าใจในวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น และรู้สึกภูมิใจในความเป็นชุมชนท้องถิ่นของตน มีความรักในพวกพ้องของตน และสามารถนำคำถามลักษณะเชิงเดียวกันนี้ ไปเป็นเข็มทิศนำทางสู่การเข้าใจชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ในพื้นที่วัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความเป็นไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือพหุวัฒนธรรม มิใช่เพียงรู้จัก เข้าใจในวัฒนธรรมแห่งชาติ และประวัติศาสตร์ชาติไทย แล้วจะช่วยให้เข้าใจคนไทยทั้งชาติได้

3.1.2 ควรมีการนำวิธีการศึกษาวิจัยและผลการศึกษาคติความเชื่อครั้งนี้ ไปใช้ร่วมกับการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เกิดจากความเข้าใจในฐานรากทางความคิดความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งน่าจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนกว่าที่เป็นไปในปัจจุบันนี้ เพราะการพัฒนาในปัจจุบันนี้ เป็นการพัฒนาจากความอยากจะเป็นและสิ่งทีควรจะเป็น โดยไม่ได้มองและเข้าใจในพื้นฐาน รากเหง้าของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริงเลย

3.1.3 ควรมีการนำกระบวนการเรียนรู้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปต่อยอดสู่การเข้าใจในความเป็นไทยของตนเองในแต่ละพื้นที่ ว่าความเป็นไทยนั้นเกิดมาจากความหลากหลาย และควรจะถูก้าวเดินต่อไปสู่นาคตความเป็นไทยด้วยความหลากหลายเช่นกัน เพื่อเป็นการลดช่องว่างในความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอันเกิดจากการพัฒนาที่ผ่านมาได้

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาคติความเชื่อใน พหุวัฒนธรรมอื่นๆ หรือ ชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษา เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์

3.2.2 ควรมีการศึกษาคติความเชื่อในเรื่องคำสาปพระร่วงในพื้นที่อื่นๆ ของจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร พิษณุโลก อุตรดิตถ์ และตาก อันเป็นขอบเขตวัฒนธรรมพระร่วงของรัฐสุโขทัยในสมัยโบราณเพื่อเป็นการศึกษาเปรียบเทียบ ให้เกิดความเข้าใจในคติความเชื่อเกี่ยวกับคำสาปพระร่วงมากยิ่งขึ้น

3.3 ในการวิจัยครั้ง เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง โดยยกประเด็นสำคัญอยู่ที่บทบาทและความหมายแต่ยังไม่สามารถศึกษาไปได้ถึงการนำไปใช้เพื่อการพัฒนาในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างไรบ้าง จึงน่าจะมีการศึกษาต่อไป